

Stødden Utvikling AS
c/o Forvaltningspartner AS, Postboks 209
4611 KRISTIANSAND S

Deres ref.

Vår ref. (bes oppgitt ved svar)
2016/2773

Dato
08.12.2016

Stødden - Tillatelse til utfylling i sjø

Vi viser til søknad om tillatelse til utfylling i sjø av 12. mai 2016, utfyllende opplysninger av 16. og 20. september 2016 og annen kommunikasjon i saken.

Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder gir tillatelse til utfylling av inntil 20 000 m³ rene masser på et sjøbunnsareal på maksimalt 4 600 m² ved gnr. 55 bnr. 4, 9, 36, 41 og 43 i Kristiansand kommune. Det gis også tillatelse til mudring i ett av delområdene. Det er satt vilkår i tillatelsen. Tiltaket er plassert under gebyrsats 4.

Bakgrunn

Fylkesmannen ga Stødden Utvikling AS tillatelse til mudring og utfylling i sjø 10. april 2015. Tillatelsen ble påklagd og vedtaket om tillatelse ble opphevet av Miljødirektoratet. Begrunnelse for opphevelse er at tiltakets utbredelse og plassering ikke er tilfredsstillende opplyst, og at vurderingene i forbindelse med mudringsdelen av tiltaket er mangelfulle. Videre kommenterte Miljødirektoratet at det ikke forela en formell søknad etter forurensningslovens § 11. Stødden Utvikling AS sendte ny søknad om tillatelse den 12. mai 2016.

Søknadens innhold

Stødden Utvikling AS søker om utfylling med om lag 20 000 m³ sprengstein i sjø fordelt på to områder (Østre havn og Vestre bukt, jf. Figur 2 i søknadsskjemaet) ved gnr. 55 bnr. 4, 9, 36, 41 og 43 i Kristiansand kommune. Søknaden omfatter oppdaterte situasjonskart som beskriver utfyllingens utbredelse og plassering. Formålet med utfyllingen er å skape landarealer som skal brukes til næringsutbygging iht. godkjent reguleringsplan for området. Totalt vil utfyllingen dekke cirka 4 513 m², hvorav 1 439 m² er avsatt til fyllingsfoten i begge områdene. Stigningsforholdet for fyllingsfronten er 1:1,5, som tilsvarer en helning på 34 grader.

Det søkes videre om tillatelse til mudring i Østre havn ettersom sedimentene på stedet er forurenset med tinnorganiske forbindelser (TBT) fra bunnstoff og polyaromatiske hydrokarboner (PAH) fra petroleumsspill, kobber (Cu) samt noen andre miljøgifter, jf. søknadens dokumenter. Massene skal tas opp før utlegging av sprengstein for å forhindre spredning og tilgjengeliggjøring av miljøskadelige stoffer. Mudringsmengder er ikke nærmere

bestemt, men det søkes om å mudre ned til «rene masser». Myndighetens definisjon for rene masser er tilstandsklasse I-II iht. til Miljødirektoratets veileder *Grenseverdier for klassifisering av miljøgifter i vann og sediment* (TA-2229/2007) med endringer gitt i veileder M-606/2016 «Grenseverdier for klassifisering av vann, sediment og biota». Det er ikke søkt om mudring i Vestre bukt, hvor det er generelt mer steinet bunn med noen lommer mellom steinene som er fylt med sediment, jf. søknadens dokumenter.

Eiendommene med gnr. 55 bnr. 4, 9, 29, 36, 41 og 43 (eier Stødden utvikling AS) opplyses å bli berørt av tiltaket.

Søknaden ble sendt på høring den 26. september 2016. Følgende kommentarer er mottatt:

Kristiansand kommune, by- og samfunnsenheten, skriver at reguleringsplanen for området er vedtatt og stadfestet. Kommunen opplyser i sin uttalelse om to rapporter av 2008 og 2013 som omhandler forurensningssituasjonen ved Stødden. Det vises videre til at det ble foretatt en konsekvensutredning av området i forbindelse med kommuneplanen 2011-2022. Kommunens aktsomhetskart har dessuten registrert at eiendommen har vært brukt til båtbyggeri i tidligere tider. Dette er også registrert i Miljødirektoratets Grunnforurensningsdatabase, men med noe feil plassering.

Fiskeridirektoratet region Sør skriver i sin uttalelse at de anser det som svært negativt at miljøgifter slippes ut eller spres i naturmiljøet hvor de akkumuleres i næringskjeden, og som på sikt representerer en potensiell fare for mennesker og dyr. Tiltente arbeider vil ikke være til hinder for fiskeriinteresse i området, men det er et fiskefelt for garn kun et par hundre meter rett sør fra tiltaksområdet. Om det gis tillatelse til omsøkte tiltak og dersom det er spredning av forurensede partikler må det gjøres tiltak for å hindre slik spredning. Tiltaket må gjennomføres på en skånsom måte, slik at omliggende naturmiljø i så liten grad som mulig påvirkes. Forurensede masser som eventuelt blir mudret, må deponeres på land i godkjente deponi.

Kystverket Sørøst uttaler at tiltaket er søknadspiktig etter havne- og farvannsloven. Ettersom tiltaket ligger i kommunens sjøområde utenfor hovedled/biled, skal søknaden behandles av Kristiansand Havn KF.

Kristiansand Havn KF skriver i sin uttalelse at de ikke kan se at det omsøkte tiltaket har endret seg i forhold til loven som de forvalter, og tillatelsen som ble gitt den 4. juni 2016. Tillatelsen etter havne- og farvannsloven er vedlagt uttalelsen.

Naturvernforbundet i Vest-Agder uttaler at de er forundret over at søker ikke har fremskaffet mer kunnskap om de marine naturverdiene i Korsvikfjorden. Naturvernforbundet viser i den forbindelsen til sin egen rapport *Kartlegging av verdifulle marine naturtyper i indre Korsvikfjorden vest, Kristiansand* av 2013. Naturvernforbundet ber Fylkesmannen i sin uttalelse om å pålegge søker å fremskaffe oppdatert kunnskap om naturverdiene og enkeltarters utbredelse i det angjeldende området. Naturvernforbundet viser også til naturmangfoldlovens bestemmelser og mener at disse underbygger deres henstilling. Naturvernforbundet skriver videre at utfyllingen kan medføre visuell forurensning. Det anses som positivt at det planlegges opprydding i Østre havn av svært forurensede bunnsedimenter.

Torgrim Rygnestad skriver i sin uttalelse at utfylling med sprengstein belaster miljøet. Rygnestad mener at søknaden må avvises av miljømessige årsaker.

Britt og Karl E. Gabrielsen påpeker at den foreliggende søknaden mangler begrunnelser bortsett fra henvisning til økonomiske fordeler for utbygger. Gabrielsen anfører at det ikke er fremlagt behov for utfyllingen, at konsekvensene av utfyllingen nær opp Gabrielsens eiendom ikke er utredet i saksdokumentene, at situasjonsbeskrivelsen er mangelfull på flere viktige punkter og delvis ukorrekt og at de som nærmeste nabo ikke har blitt kontaktet for en felles drøfting slik som lovverket legger opp til. De skriver videre at en utfyllingstillatelse vil øke skadeomfanget for livet i en allerede presset fjord samt at det vil redusere muligheten for at Gabrielsen kan fortsette å utnytte sin egen eiendom som i dag. Gabrielsen mener også at tiltaket kan føre til at større vannmengder blir presset inn bak Gabrielsens molo og dermed belaste deres brygger og båtplasser ved uvær. Gabrielsen forutsetter at denne risikoen utredes. Uttalelsen til Gabrielsen omfatter en del flere kommentarer til reguleringsplanen/tiltak på land og blir derfor ikke gjengitt her.

Kristoffer Blom gjør oppmerksom i sin uttalelse at Sømsveien 262 ennå ikke er blitt kjøpt opp av utbygger og at det derfor ikke skal igangsettes arbeid før dette er avklart. Blom er bekymret for at tiltakene vil føre til uholdbare boforhold med støy, støv og tungtrafikk. Blom ber derfor om at søknaden avslås.

Randesund bydelsråd (RBB) og Korsvikfjorden Velforening har sendt inn en omfattende uttalelse til søknaden. Uttalelsen er for lang til å kunne gjengis her, og legges derfor ved som vedlegg. De viktigste momentene av uttalelsen forsøkes sammenfattet her. RBB og Korsvikfjorden Velforening ber om at tiltaket ikke tillates før en grundig marinbiologisk undersøkelse er gjennomført. De påpeker at søkeren har innhentet for lite kunnskap om naturmangfoldet på stedet og konsekvensene av de omsøkte tiltakene på disse. Det nevnes også at behovet for utfyllingen ikke er konkretisert. De er bekymret for at en bit-for-bit-vurdering av enkelte søknader om utfylling i Korsvikfjorden hindrer en helhetlig miljøvurdering. Her vises det til naturmangfoldlovens § 10 samlet belastning. RBB og Korsvikfjorden Velforening vil også ha en vurdering av verdien på ålegrasengene i Korsvikfjorden. Med henvisning til lokal ekspertise mener RBB og Korsvikfjorden Velforening dessuten at den omsøkte utfyllingen vil komme i direkte konflikt med ruten torsken følger inn fjorden mot gyteplassen på vestsiden; mellom Knarrevik og Stødden. Samme rute følges av sjørørret og laks. Utfyllingen vil kunne blokkere for fiskens vandring. Det anføres videre at tømning av forurenset snø fra industrikaia ytterst i fjorden sammen med allerede gjennomførte utfyllinger på østsiden har ødelagt gyteplassene på østsiden av fjorden. I uttalelsen skrives det videre at alle utbyggingsprosjekter i Korsvikfjorden (allerede utførte utfyllinger, eksisterende båthavner samt planlagte utfyllinger og båthavner) vil føre til en reduksjon av den frie vannoverflaten på 35,8%. Herav utgjør den omsøkte utfyllingen ved Stødden 1,1%.

Andre uttalelser har vi ikke mottatt. Forhold til annet lovverk generelt må søker forholde seg til. Denne tillatelsen er gitt med hjemmel i forurensningsloven og tar således ikke hensyn til annet lovverk bortsett fra naturmangfoldloven og vannforskriften.

Fylkesmannens vurdering og begrunnelse

Generelt

Ved tiltak som representerer en fare for spredning av forurensning/miljøgifter gis det tillatelse med hjemmel i § 11 i forurensningsloven (særskilt tillatelse til forurensende tiltak) da tiltak som kan medføre fare for forurensning er forbudt, jf. § 7 i forurensningsloven (plikt til å unngå forurensning).

I tillatelsen kan det settes nærmere vilkår for å motvirke at forurensning fører til skader eller ulemper, jf. § 16 i forurensningsloven (vilkår i tillatelse). Tiltak som kan medføre forurensning skal også vurderes iht. naturmangfoldloven og vannforskriften.

Miljødirektoratet har utarbeidet en veileder som omtaler de viktigste forholdene i behandlingen av søknader om mudring og dumping; *Håndtering av sedimenter* (M-350/2015). I tillegg finnes det en veileder om *grenseverdier for klassifisering av miljøgifter i vann og sediment* (TA-2229/2007) som gjelder med noen endringer som er gitt i Miljødirektoratets veileder *Grenseverdier for klassifisering av vann, sediment og biota* (M-608/2016).

Det omsøkte tiltaket er i tråd med reguleringsplanen for området. Reguleringsplanen for Stødden – Kristiansand kommune av 6.8.2013, sist endret 10.4.2014, er vedtatt og stadfestet og således juridisk bindende. En tillatelse etter forurensningsloven til utfylling som omsøkt vil dermed ikke være i strid med endelig plan etter plan- og bygningsloven, jf. forurensningsloven § 11 fjerde ledd. Vi anser de forholdene som tas opp i uttalelsen fra Blom om kjøp av tomt å være av privatrettslig karakter. Uttalelsen tas derfor bare til orientering.

I flere høringsuttalelser anføres det at søker ikke redegjør for behovet for utfylling i sjø for å utvide landarealet. Når forurensningsmyndigheten avgjør om tillatelse skal gis og fastsetter vilkårene etter § 16, skal det legges vekt på de forurensningsmessige ulempene ved tiltaket sammenholdt med fordeler og ulemper som tiltaket for øvrig vil medføre, jf. forurensningslovens § 11 femte ledd. Forurensningsmyndigheten behovsprøver likevel ikke tiltak. Der er kommunen som vurderer dette etter plan- og bygningsloven.

RBB og Korsvikfjorden Velforening samt Gabrielsen anfører i sine høringsuttalelser at det ikke er gjennomført en konsekvensvurdering av de omsøkte tiltakene. Det er gjennomført en konsekvensutredning i forbindelse med kommuneplanen, jf. høringsuttalelse til Kristiansand kommune og kommuneplanen 2011-2022. Det omsøkte tiltaket faller ikke under tiltak omfattet av forskrift om konsekvensutredninger for tiltak etter sektorlover listet opp i forskriftens vedlegg I og II. Vi tar uttalelsene om manglende konsekvensvurdering derfor bare til orientering. Fylkesmannen skal likevel iht. forvaltningsloven § 17 påse at saken er opplyst så godt som mulig før vedtak treffes. Offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet, som er relevant i foreliggende sak, skal også så langt det er rimelig bygge på kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger, jf. naturmangfoldlovens § 8. Søker har i sin søknad oppgitt informasjon fra en offentlig database (Miljødirektoratets miljøstatus) og oppgitt mulige uønskede effekter tiltaket kan medføre samt mulige avbøtende tiltak som kan iverksettes. Forurensningsmyndigheten, dvs. i dette tilfellet Fylkesmannens miljøvernavdeling, vurderer eventuelle skader og ulemper

tiltaket kan medføre for ytre miljø basert på disse opplysningene og annen kunnskap som myndighetene er kjent med.

Forurensning

Tiltaket som beskrevet i søknaden medfører fare for forurensning. Det er både fare for spredning av partikler fra sprengstein og forurenset sjøbunn. Nærhet til sårbare naturtyper i tillegg gjør at tillatelse etter forurensningsloven er nødvendig.

Sprengstein kan inneholde relativt store mengder nåleformede partikler og udetonert sprengstoff. Sistnevnte kan føre til eutrofiering på grunn av nitratmengden. Ammonium og ammoniakk er giftig for fisk. Ammonium omdannes til ammoniakk ved en pH over 8 – 8,5. pH i sjøvann er omtrent 8,3 og sjelden over 8,5. Ved en pH på 8,5 foreligger 5,4 % av totalt nitrogen som ammoniakk. Vi anser ikke udetonert sprengstoff som en umiddelbar fare for fisk i området. Dersom man antar et basseng på 30 000 m³ og anslår utslipp av 75 kg total nitrogen, jf. søknaden og Vikan 2013¹, gir dette en omtrentlig konsentrasjon på 0,15 mgNH₃/l. Laks har lav tålegrense, om lag 0,9 mgNH₃/l¹. Ettersom utfyllingen skjer gradvis og fortykning med vannmassene i Korsvikfjorden oppnås rask, vil konsentrasjonen fort falle under de kritiske 0,9 mg/l.

Nåleformede partikler er ikke ønskelig at spres i vannmassene. Disse kan sette seg i gjellene på fisk og forårsake kvelning. Partikkelspredning skal derfor begrenses mest mulig. Videre begynner man å nærme seg områder i kommunen med fare for sulfidholdige bergarter. Ved sprengning på land må søker passe på at dette sjekkes før utfylling. Vi anser ikke stein fra sulfidholdige bergarter som rene masser.

Det er påvist forurensning i sedimentene i tiltaksområdet. I Vestre bukt består sjøbunnen av erosjonsbunn med stein og relativt lite sedimenter mellom steinene, jf. miljøteknisk tiltaksplan som er vedlagt søknaden. Østre havn er en bukt med smal innseiling. I selve havna er det akkumulert en del bløte sedimenter med høyt vanninnhold. Sedimentmektigheten i Østre havn er anslått til 50 cm. I følge den miljøtekniske tiltaksplanen er sedimentlaget i Østre havn meget labil. Det ble tatt sedimentprøver i juni 2015. Sedimentene i Vestre bukt inneholder kvikksølv (Hg), enkelte PAH-forbindelser, sumPAH(16), og tributyltinn (TBT) i tilstandsklasse III-IV, mens øvrige forbindelser er i tilstandsklasse I-II, jf. revidert rapport om miljøteknisk undersøkelse Støodden vedlagt søknaden og Miljødirektoratets veiledere TA-2229/2007 og M-608/2016. I Østre havn er det påvist høyere konsentrasjoner av de fleste forbindelsene, og TBT, kobber og benzo[ghi]perylene ligger i tilstandsklasse V. TBT er brukt i bunnstoff på båter og er utbredt i sedimentene i kystområder. Områder i Korsvikfjorden er påvirket av båttrafikk da også kobber finnes med forhøyede verdier. Kobber brukes nå blant annet i nyere typer bunnstoff.

Fylkesmannen vurderer forurensningssituasjonen dithen at det må mudres i Østre havn før sprengstein kan legges ut. Dette fordi det er fare for at sedimentene presses opp mellom sprengsteinlaget og dermed ikke blir fullstendig tildekket. Det labile sedimentlaget i Østre havn skal derfor fjernes over hele fyllingsområdet. Søker oppgir at dette utgjør om lag 750 m³. Vi gir ingen mengdebegrensninger for mudringen, men har definert i tillatelsens vilkår når mudringen

---

¹ Vikan, Hedda 2013. Avrenning av ammoniumnitrat fra uomsatt sprengstoff til vann – Giftvirkninger i resipient og renseløsninger. VANN 03 2013.

kan anses som avsluttet. Søker har søkt om mudring ned til rene masser. Myndighetens definisjon for rene masser er tilstandsklasse I-II iht. til Miljødirektoratets veiledere TA-2229/2007 og M-606/2016. I praksis er det ofte vanskelig å oppnå så lave forurensningsnivåer. I tillegg skal sjøbunnen dekkes til med sprengstein, som vil kapsle inn eventuelt resterende forurensning. Vi mener derfor at det er rimelig å tillate at sedimentene er i tilstandsklasse III. Etter fjerning av mudderet skal det tas nye sedimentprøver for å kontrollere miljøgiftinnhold i de resterende sedimentene. En geoteknisk undersøkelse av det resterende sedimentlaget skal i tillegg fastslå om sedimentene er stabile nok til å brukes som underlag for sprengstein. Dersom konsentrasjonene av enkeltstoffene, sumPAH og/eller sumPCB overskrider grensen mellom tilstandsklasse III og IV etter mudring skal det legges ut 20 cm med ren sand som bufferpute før sprengstein legges ut. Det er stilt nærmere krav til dette og selve utleggingen av stein i tillatelsens vilkår. Det er også stilt krav i vilkårene om hvordan muddermassene skal håndteres.

Det er ikke søkt om mudring i Vestre bukt, hvor det er generelt mer steinet bunn med noen lommer mellom steinene som er fylt med sediment, jf. søknadens dokumenter. Fylkesmannen stiller heller ikke krav om mudring i Vestre bukt. Det er lite sediment i Vestre bukt, forurensningsnivået i sedimentene er lavere enn i Østre havn og steinfyllingen vil dekke til sedimentlaget. Det kan antas at steinfyllingen vil kapsle inn de forurensede sedimentene. Det er dermed usannsynlig at det vil forekomme spredning av miljøgifter fra sedimentene etter utfyllingen.

Ved utfylling iht. denne tillatelsen vil tiltaket medføre fjerning og innkapsling av forurenset sjøbunn. Dette anser vi som positivt. I RBB og Korsvikfjorden Velforeningen sin høringsuttalelse vedlegg 3 og 8 er det skissert fiskeplasser for ål og hummer mellom Vestre bukt og Østre havn. Fiskeridirektoratet opplyser i sin høringsuttalelse om et fiskefelt for garn et par hundre meter sør for tiltaksområdet. En reduksjon i miljøgiftbelastningen i sjøbunnen vil være gunstig for å redusere opptak av miljøgifter i sjømat og dermed eksponering av mennesker.

For å hindre partikkelspredning under anleggsarbeidene stilles det krav om avbøtende tiltak og overvåking, jf. tillatelsens vilkår. Dette vil både forhindre spredning av forurensning og tilslamming av naturverdier i nærheten. Det sistnevnte er nærmere omtalt i neste avsnitt. Vi har også satt krav om at det ikke fylles i sjøen i sommermånedene, dvs. mellom 15. juni og 15. august av hensyn til friluftsliv og livet i sjøen.

Våre vurderinger iht. naturmangfoldloven

Vedtaket er vurdert etter prinsippene i §§ 8 til 12 i lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven). Naturmangfoldloven setter krav til bakgrunnskunnskap for vedtak etter særlover som forurensningsloven med tilhørende forskrifter.

I flere høringsuttalelser anføres det at søker ikke har redegjort for kjente marine naturverdier i sin søknad og ber om at søker blir pålagt nye undersøkelser før søknaden behandles. Her vises det spesielt til manglende henvisning til rapporten *Kartlegging av verdifulle marine naturtyper i indre Korsvikfjorden* utarbeidet av Naturvernforbundet i 2013. Krav om innhenting av ny kunnskap er underlagt en rimelighetsvurdering knyttet til størrelsen på kostnadene ved å

skaffe fram kunnskap, sakens karakter og mulig miljøpåvirkning. Myndigheten kan avslå tiltak dersom det ikke foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger tiltaket har for naturmiljøet, jf. naturmangfoldlovens § 9. Både Naturvernforbundet, RBB og Korsvikfjorden Velforening har orientert Fylkesmannen om Naturvernforbundets rapport om naturverdier i Korsvikfjorden, og vi legger denne til grunn ved vurdering av søknaden. Søker har bidratt med kunnskap om mulige påvirkninger av tiltaket på naturmiljøet i sin søknad og foreslått avbøtende tiltak. Naturvernforbundet kartla naturverdiene ved Stødden i 2013 og vi anser det derfor ikke som rimelig å pålegge søker nye undersøkelser av samme karakter. Dette fordi det er tvilsomt om ny kartlegging vil fremskaffe ny, relevant informasjon om området.

Naturvernforbundet viser i sin uttalelse videre til naturmangfoldlovens § 6 om generell aktsomhetsplikt. Bestemmelsen om aktsomhetsplikten har betydning for aktiviteter som ikke er regulert av en tillatelse fra offentlig myndighet eller ved lov/forskrift. Er det gitt tillatelse, vil aktsomhetsplikten være oppfylt når vedkommende handler i samsvar med tillatelsen. Aktsomhetsplikten medfører aldri plikt til å foreta ny kartlegging av naturmangfold, jf. Klima- og miljødepartementet sin veileder *Naturmangfoldloven kapittel II*.

Fylkesmannen har lagt Miljødirektoratet sin Naturbase, Fiskeridirektoratet sin kartløsning, nevnt rapport fra Naturvernforbundet samt opplysninger som fremkommer i høringsuttalelsene til grunn. Vi anser dermed at kunnskapsgrunnlaget, jf. naturmangfoldloven § 8, er tilstrekkelig. I Naturbase er det ikke registrert arter av stor forvaltningsinteresse eller viktige naturtyper i tiltaksområdet. Det er registrert to ålegrasenger av C-verdi lengre sør i Korsvikfjorden. Disse ligger utenfor influensområdet av tiltaket. Naturvernforbundet har kartlagt det marine naturmangfoldet i en egen undersøkelse, jf. Naturvernforbundets rapport av 2013. I følge denne er det funnet sukkertare i tiltaksområdet. Sukkertare kategoriseres som livskraftig (LC), jf. artdatabanken, men er et viktig oppvekst-, føde-, og leveområde for alger, krepsdyr, fisk og sjøfugl. Torsken lever i disse strandnære områdene gjennom sin første vinter for å finne både mat og skjul for å overleve. Rett vest for Vestre bukt er det funnet ålegras (ID 03, jf. Naturvernforbundets rapport). Denne ålegrasenga er liten (ca. 100 m²). Det ligger en større (1000 m²) ålegraseng lengre sør-vest for tiltaksområdet (ID 02), men denne vil ikke bli berørt av tiltaket. Ålegrasengene er ikke verdisatt iht. DN håndbok 19-2007. I verdissettingen skal mange kriterier hensyntas, her under tetthet og areal av ålegras, avstand til gyteområde, forekomster av kommersielt anvendbare arter og diversitet av fauna. I en forenklet vurdering iht. håndboka kan det antas med rimelig sikkerhet at engene ikke klassifiseres som A-forekomster. Ålegrasenger av A-verdi er betydelig større enn registrerte forekomster i Korsvikfjorden. Det er ikke registrert gytefelt i Fiskeridirektoratets kartløsning, men RBB og Korsvikfjorden Velforening skriver i sin høringsuttalelse at de har innhentet lokal ekspertise om fiske i Korsvikfjorden. I følge denne foregår det gyting av både torsk og hvitting nær ålegrasengene. Ålegrasengene i Korsvikfjorden kan derfor være aktuelle B-lokaliteter. Av høringsuttalelsen fremgår det videre at både torsk, sjørørret og laks vandrer langs Stødden.

Det er ikke funnet naturverdier innerst i Østre havn, men et sukkertarebelte strekker seg til utløpet av Østre havn.

I kunnskapsgrunnlaget skal også effekten av påvirkninger vurderes. Mulige effekter av de arbeidene som det er søkt om er godt kjent gjennom erfaring med liknende tiltak. I tillegg til tildekking av sjøbunn og dermed bunnflora- og fauna som følge av utfyllinger, vil utslipp av

spregstoffrester og spredning av partikler fra utfyllingsmasser og sjøbunn være aktuelt å begrense.

Sukkertareforekomsten ved Stødden vil delvis gå tapt ved utfylling i Vestre bukt. I følge Naturvernforbundet er sukkertarebeltet som er merket med stiplet linje i Naturvernforbundets rapport preget av mer spredte forekomster av sukkertare, jf. e-post-kommunikasjon med Naturvernforbundet. Sukkertaren vokser her i hovedsak på enkelte steiner, mens den på oddene vokser rett på berget og danner et mer sammenhengende belte. Det er den mer spredte forekomsten som i hovedsak berøres av utfyllingen. Ålegrasengene vil ikke bli tildekket av utfyllingen. Eventuell tilslamming forhindres ved at det stilles krav til avbøtende tiltak og overvåking, dvs. siltgardin og turbiditetsmåling i området, jf. tillatelsens vilkår.

I høringsuttalelsen til RBB og Korsvik velforening nevnes det at utfyllingen vil komme i konflikt med ruten som torsk, sjøørret og laks følger inn fjorden mot gyteplassen på vestsiden; mellom Knarrevik og Stødden. Uttalelsen er basert på lokal ekspertise. Vi kan ikke se at denne påstanden er godt nok dokumentert. Vi kan ikke se at utfyllingen vil blokkere adgangen til ålegrasengene i vest i særlig grad.

I vurderingen hvordan tiltaket vil påvirke naturmangfoldet skal det også legges vekt på påvirkningsfaktorer som økosystemet er eller vil bli utsatt for, jf. naturmangfoldlovens § 10 om samlet belastning. Dette omfatter tidligere, nåværende og fremtidige påvirkninger av landskap, økosystemer, naturtyper og arter i det aktuelle tiltaksområdet. Når det gjelder landskap i denne sammenhengen, vil kommunen som planmyndighet være den rette å forholde seg til. Korsvikfjorden er et fjordsystem hvor, med tanke på naturmangfoldlovens § 10, det viktigste er å ta spesiell hensyn til de utvalgte naturtypene og artene som finnes der.

Ved vurderinger av samlet belastning skal en også se på situasjonen på kommune-, fylkes- og landsnivå. Det som er aktuelt i denne saken er om de tiltakene som er, og har vært, inne til behandling etter forurensningsloven vil føre til tap av naturmangfold eller negativ påvirkning av naturmangfoldet. Det er fylt ut 200 000 m³ i Korsvikfjorden på midten av 1990-tallet. Vi har ikke funnet dokumentasjon som sier noe om eventuelt tap av naturmangfold i den saken. Det som, etter Fylkesmannens vurdering, er aktuelt i Korsvikfjorden, er ålegras. I Korsvikfjorden er det til sammen kjent fem ålegrasenger, jf. Naturbase og Naturvernforbundets rapport. Av disse går én tapt gjennom den planlagte utfyllingen i Knarrevik, som det er gitt tillatelse til. Denne ålegrasenga er vurdert til å kunne være av C-verdi, jf. tillatelse til utfylling i Knarrevik av 30. juni 2015. Ålegrasengene i nærheten av Stødden vil ikke gå tapt ved utfylling i Vestre bukt og Østre havn. Det er tenkelig at en spredning av partikler kan føre til tilslamming av ålegraset. Dette er en uønsket konsekvens og denne tillatelsen stiller derfor krav om avbøtende tiltak og begrensninger for hvor langt fyllingen kan strekke seg mot vest, jf. tillatelsens ramme. Når det gjelder det sistnevnte presiserer vi at vi ikke tillater utfyllingen i Vestre bukt som skissert i søknaden. Med dette vil ikke ålegrasforekomsten i Korsvikfjorden belastes ytterligere. Samlet belastning kan dermed sies å være tålelig for ålegras.

Havforskningsinstituttet har en overvåkingsstasjon for sukkertare i Korsvikfjorden (Korsviknes HB8). I tillegg har Naturvernforbundet registrert sukkertare i og ved tiltaksområdet. Ifølge årsrapporten 2015 ØKOKYST – *Delprogram Skagerak* fra Miljødirektoratet (M-537/2016) har

sukkertaretilstanden i Korsvikfjorden variert de siste 11 årene. I 2013 og 2014 var tilstanden god, mens den i 2015 var noe redusert (moderat; spredt forekomst). Tilstanden har vært dårlig før 2013. Utfylling i sjø ved Knarrevik iht. tillatelse av 30. juni 2015 fører til tap av ett sukkertarebelte. Vi mener likevel at en delvis tildekking av sukkertarebeltet ved Stødden kan tolereres. Som nevnt ovenfor er det kun den mer spredte delen av sukkertarebeltet som vil gå tapt. Sukkertare er heller ingen utvalgt naturtype eller truet art. Den største trusselen for sukkertarebestanden i Korsvikfjorden er at forskjellige utfyllingsprosjekter medfører tilslamming av sukkertare, som regnes som en av de viktigste negative påvirkningsfaktorer for sukkertare, jf. M-537/2016. I Fylkesmannens tidligere tillatelser til utfylling i Korsvikfjorden er det stilt krav om avbøtende tiltak som skal forebygge tilslamming av naturverdier/partikkelspredning til andre områder. Det er også stilt krav om avbøtende tiltak og overvåking i denne tillatelsen. Med en fysisk barriere vil påvirkning fra arbeidene på områdene rundt bli liten. Eventuell påvirkning i vannmassene er forbigående og holdes på et begrenset område når vilkårene følges.

Naturmangfoldlovens §§ 4 og 5 sier noe om forvaltningsmål for naturtyper, økosystemer og arter. Når man i en konkret sak skal ta hensyn til forvaltningsmålene, kan enten inngrep nektes eller det kan stilles krav om tilpasning/avbøtende tiltak som vilkår for å tillate inngrepet. Med de kravene som er stilt i denne tillatelsen vil ikke ålegrasforekomster gå tapt, og naturtypen som sådan i kommunen eller fylket ikke bli redusert. Vi anser det dermed som rimelig sikkert at oppnåelse av forvaltningsmålene for ålegras iht. naturmangfoldlovens § 4 ikke trues av tiltaket. Tiltaket er heller ikke av det omfanget at vi vurderer det som sannsynlig at utfyllingen vil medføre fare for å nå forvaltningsmålene for sukkertare iht. naturmangfoldlovens § 5. Vi mener at næringsutvikling for å skape arbeidsplasser samt fjerning/innkapsling av forurensning i sjøbunnen overveier de moderate og i hovedsak forbigående skadene som tiltaket vil medføre.

Føre-var-prinsippet, jf. naturmangfoldloven § 9, tillegger vi mindre vekt av de grunner som er nevnt over, nemlig at kunnskapen om naturverdiene og påvirkning fra denne type arbeider er tilstrekkelig, jf. våre vurderinger etter naturmangfoldlovens §§ 8 og 10.

Prinsippene om at kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver og om at det skal brukes miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder, jf. naturmangfoldlovens §§ 11 og 12 er ivaretatt i denne tillatelsen gjennom våre krav om avbøtende tiltak, miljømudring i sedimentrike områder, begrensninger for når tiltaket kan utføres samt overvåking av arbeidene og arealbegrensninger for utfyllingen, jf. våre vurderinger etter forurensningslovens § 11 og 16 og naturmangfoldloven samt tillatelsenes vilkår.

Våre vurderinger iht. vannforskriften

Korsvikfjorden er del av vannforekomsten Østergapet-indre. Denne vannforekomsten har dårlig økologisk tilstand og den kjemiske tilstanden oppnår ikke god. Tilstanden i overflatevann skal beskyttes mot forringelse, forbedres og gjenoprettes med sikte på at vannforekomstene skal ha minst god økologisk og god kjemisk tilstand, jf. forskrift om rammer for vannforvaltningen (vannforskriften) § 4. Korsvikfjorden er en bynær fjord som er påvirket av avrenning fra tettsteder, dyrket mark, utslipp fra transportsektoren samt avrenning fra diffuse kilder, jf. Vann-nett. Vi anser ikke tiltaket som så stort at det påvirker miljøtilstanden i vannforekomsten negativt. Vi viser i denne sammenhengen til vannforskriftens § 12 første

ledd bokstav a. Vi anser vilkårene i § 12 andre ledd bokstav a, b og c som oppfylt, jf. vurderingene over. Etter vår vurdering vil ikke dette konkrete tiltaket virke inn på om miljømålet for vannforekomsten nås eller ikke. Vi vil likevel bemerke at mudring og utfylling i tiltaksområdet vil fjerne og tildekke forurenset sjøbunn og dermed redusere utlekking av miljøgifter til vannmassene fra denne lokaliteten. Dette kan ha en positiv effekt på den lokale kjemiske tilstanden i Korsvikfjorden, jf. våre vurderinger over.

Andre forhold

Søker er selv ansvarlig i forhold til andre brukerinteresser som kan bli berørt, herunder sjøvannsinntak og andre installasjoner.

Dette vedtaket er gjort med bakgrunn i det vi i dag vet om området. Vi bemerker at søknaden er behandlet etter forurensningsloven og at søker også må innhente nødvendige tillatelser etter annet lovverk, blant annet plan- og bygningsloven. Privatrettslige forhold forutsetter vi avgjort før tiltaket finner sted.

Aktuelle etater samt berørte parter mottar kopi av dette vedtaket.

Tillatelse

Med hjemmel i lov av 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven) § 11, gir Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder tillatelse til utfylling i sjø ved gnr. 55 bnr. 4, 9, 36, 41 og 43 – Stødden i Kristiansand kommune.

I. Tillatelsens ramme:

- Det skal mudres i Østre havn. Mudring skal gjennomføres før utlegging av rene masser. Det er ikke satt mengdebegrensninger for mudring, men det er definert hva som anses som tilstrekkelig mudring, jf. vilkår 11.
- Det kan fylles ut inntil 20 000 m³ rene sprengsteinmasser, inkludert fyllingsfot. Utfyllt areal må ikke overskride 2 500 m² i Vestre bukt og 2 100 m² i Østre havn.
- Omfang av utfyllingen skal begrenses så langt som praktisk mulig.
- Fyllingsfoten til utfyllingen i Vestre bukt skal ikke strekke seg lengre vest enn til eiendomsgrensen mellom gnr./bnr. 55/41 og 55/9, og langs en tenkt linje rett sør derifra. Denne begrensingen settes for å hindre konflikt med ålegrasforekomsten vest for tiltaksområdet.

II. Generelle vilkår

1. Fylkesmannen skal varsles ved oppstart og avslutning av samtlige tiltak som denne tillatelsen omfatter. Varselet skal sendes minst **1 uke før oppstart**, og senest **6 uker etter avslutning**. Tillatelsens gyldighet opphører dersom mudring/utfylling starter før melding om oppstart er sendt til Fylkesmannen.
2. Det forutsettes at tiltakene gjennomføres som angitt i søknad datert 12. mai 2016 med underliggende dokumenter dersom ikke annet fremgår av tillatelsen, andre vedtak eller på annen måte er avklart med Fylkesmannen.
3. Arbeidene skal utføres på en slik måte at det skapes minst mulig negative konsekvenser for naturmiljø og friluftsliv.
4. Tiltakshaver er ansvarlig for at vilkårene i tillatelsen blir overholdt, og plikter å orientere de som skal gjennomføre arbeidene om de vilkårene som gjelder.
5. Tiltakshaver plikter å la representanter fra Fylkesmannen føre tilsyn med tiltaksarbeidet til enhver tid.
6. Dersom det viser seg at utfyllingsmassene er av en slik karakter at utfyllingen medfører alvorlige miljømessige problemer, tas det forbehold om at arbeidene skal stanses, og at saken blir vurdert på nytt.
7. Mudring og utfylling skal ikke skje i den viktigste sommerperioden, dvs. ikke i tidsrommet 15. juni til 15. august. Denne perioden er også gunstig for biologisk aktivitet i sjøen.

8. Tiltakshaver plikter å etablere en internkontroll for tiltakene, jf. Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (internkontrollforskriften). Internkontrollen skal sikre og dokumentere at tiltakene utføres i tråd med vilkårene i denne tillatelsen, forurensningsloven og relevante tilhørende forskrifter. Tiltakshaver plikter til enhver tid å ha oversikt over alle aktivitetene som kan medføre fare for forurensning og kunne redegjøre for risikoforhold og tiltak for å sikre at vilkårene overholdes. Tiltakshaver plikter videre å holde internkontrollen oppdatert.
9. Det er tiltakshaverens plikt å påse at den som utfører arbeidene har internkontrollsystem i tråd med vilkår 8.
10. Tiltakshaver skal utarbeide en beredskapsplan for å hindre, oppdage, stanse, fjerne og begrense virkningene av eventuell akutt forurensning som kan oppstå i forbindelse med uforutsette hendelser. Beredskapsplanen skal være tilgjengelig og kjent for de som utfører arbeidene.

Dersom akutt forurensning oppstår, skal melding gis til tlf. 110. Tiltakshaver skal også informere Fylkesmannen snarest mulig.

III. Spesielle vilkår

11. Mudring skal gjennomføres og avsluttes før utlegging av sprengstein begynner.

Mudringen anses som avsluttet når det labile sedimentlaget (jf. miljøteknisk undersøkelse) er fullstendig fjernet over hele tiltaksområdet i Østre havn.

De underliggende sedimentene skal ikke inneholde miljøgifter (enkeltstoffer, sumPAH og/eller sumPCB) i konsentrasjoner over grensen mellom tilstandsklasse III og IV (iht. TA-2229/2007 og M-608/2016) dersom sprengstein skal legges direkte på sedimentene. Det skal derfor utføres ny prøvetakingen før utfylling med stein. Det skal tas overflateprøver (de øverste 5-10 cm av sedimentlaget) som analyseres på de samme stoffene som tidligere prøver ble analysert på. De samme prøvetakingpunktene som ble brukt i den miljøtekniske kartleggingen som er vedlagt søknaden skal brukes. Vedrørende prøvetakingen vises det også til Trinn 1 i Miljødirektoratets veileder «Risikovurdering av forurenset sediment» TA-2802/2011.

Dersom mer enn 20 % av prøvene viser miljøgiftinnhold høyere enn grensen mellom tilstandsklasse III og IV må det legges ut 20 cm ren sand før sprengstein legges ut. Utleggingen skal kontrolleres med målepinner og visuell kontroll.

Ved overskridelse av grensen mellom tilstandsklasse IV og V skal Fylkesmannen kontaktes før utlegging av stein kan utføres.

Det skal dokumenteres ved geoteknisk undersøkelse at det resterende sedimentlaget etter mudring er stabilt nok til å bruke som underlag for utfyllingen før sand/stein fylles ut.

12. Det skal velges mudringsmetoder som gir minst mulig spredning av sedimenter (lukkede mudremetoder). Ved grabbmudring skal lukket grabb benyttes.
13. Mudrings- og utfyllingsarbeidene skal sikres mot partikkelspredning med siltgardin eller tilsvarende installasjoner. Sikringen skal være i drift under hele mudrings-/utfyllingsperiode. Om nødvendig skal det etableres dobbel sikring, dvs. to omganger med siltgardin som skal fungere som sluse ved transport ut og inn til tiltaksområdet.
14. Utfyllingen må ikke medføre utslipp av plastkomponenter fra sprengningen. Skyteledninger og kabler skal fjernes fra massene før stein legges ut. Dersom plastutslipp oppdages under utfyllingen skal arbeidene stanses, Fylkesmannen varsles og avbøtende tiltak iverksettes (f.eks. lenser samt fjerning av plast som er skylt i land).
15. Det skal etableres kontroll med partikkelinnhold i vannmassene mens mudrings- og utfyllingsarbeider pågår. Det skal måles turbiditet ved minimum to målestasjoner ved hvert tiltaksområde. Målingene må være representative i forhold til påvirkningsgraden av tiltaket. Alle målingene skal loggføres.

Turbiditetsmålere skal plasseres på egnet dyp, dvs. hvor det forventes størst spredning. Turbiditeten skal måles i jevnlig dybdeintervaller fra vannoverflaten og ned til sjøbunnen. Målerne skal være plassert i forhold til strømrretningen, herunder tidevannsstrøm, slik at spredning av partikler fra arbeidene fanges opp på best mulig måte.

Bakgrunnsverdier skal måles i tiltaksområdet over en periode på minimum én uke forut for tiltaket. Referanseverdien settes som gjennomsnittlig eller medianverdi fra hele perioden referansemålingen er foretatt. Den mest konservative verdien skal benyttes.

Grenseverdien for turbiditet settes til 5 NTU over referanseverdien. Ved overskridelse av grenseverdien skal arbeidet stanses umiddelbart. Dato og klokkeslett loggføres og tiltak iverksettes for å redusere spredning. Arbeidet kan starte igjen når målingene viser stabile verdier under tillatt nivå.

Dersom det viser seg at det forekommer betydelig blakking av vannet selv om grenseverdiene overholdes skal arbeidene stoppes og Fylkesmannen kontaktes. Fylkesmannen kan skjerpe kravene.

Rutine for drift av turbiditetsmålere, inkludert hva som skal gjøres ved overskridelse av grenseverdi samt plassering av målere fremlegges Fylkesmannen før tiltaket iverksettes.

16. Det skal føres logg med oversikt over mengder og tidspunkt for opptak av muddermasser. Eventuelt opptak av skrot og annet avfall samt disponering av disse skal dokumenteres. Loggboken skal til enhver tid være tilgjengelig for forurensningsmyndighetene ved eventuell kontroll.

17. Ved bruk av åpen leker for transport av muddermasser skal det gjennomføres en vurdering av maksimal fylling av lekere for å forhindre spill under transporten. Ulike værforhold og bølgehøyde skal hensyntas.

Det skal etableres rutiner for å unngå overfylling av lekere. Disse skal inkluderes i internkontrollen, jf. vilkår 8.

Dersom avvanning av mudrede masser er nødvendig skal det etableres rutiner for hvordan overløpsvann håndteres. Overløpsvann skal ledes i leker.

18. Dumping av muddermassene i sjø tillates ikke.

19. All muddermasse skal leveres til offentlig godkjent mottak for denne typen masser.

20. Det skal sendes sluttrapport **senest 6 uker** etter avsluttet tiltak. Sluttrapporten skal dokumentere at vilkårene i denne tillatelsen er blitt overholdt. Rapporten skal bl.a. inkludere dokumentasjon på:

- Valgte metoder for mudring/utfylling
- Loggføringer fra turbiditetsmålingene
- Mengde mudret sediment
- Innhold av miljøgifter i det resterende sedimentlaget i Østre havn
- Resultater fra geoteknisk undersøkelse av sjøbunnen i Østre havn etter mudring
- Mottak muddermassene er levert til
- Mengde utfylt sprengstein og ev. sand
- At arealbegrensningen for utfyllingen er overholdt

21. Denne tillatelsen er gyldig i tre år fra vedtaksdato.

Ansvarsforhold

Tiltakshaver, Stødden Utvikling AS, er ansvarlig for at tiltakene gjennomføres i henhold til vilkårene i tillatelsen. Denne tillatelsen fritar ikke tiltakshaver for ansvaret for innhenting av tillatelser etter annet lovverk eller fra berørte grunneiere og rettighetshavere mm.

Erstatningsansvar og klageadgang

Denne tillatelsen fritar ikke tiltakshaver eller anleggseier for erstatningsansvar etter de alminnelige erstatningsregler, jf. bl.a. §§ 10 og 17 i forurensningsloven.

Denne avgjørelsen kan etter § 29 i forvaltningsloven påklages til Miljødirektoratet innen 3 uker fra meddelelsen. Klagen bør begrunnes og skal sendes via Fylkesmannen.

Gebyr

Vi viser til forskrift om begrensning av forurensning (forurensningsforskriften) kapittel 39 om gebyrer til statskassen for Miljødirektoratet og Fylkesmannens arbeid med tillatelser mv.

Som varslet i brev av 26. september 2016 har vi plassert tiltaket under gebyrsats 4, jf. forurensningsforskriften § 39-4 (ny tillatelse). Det betyr at søker skal betale et gebyr på kr. 21 500,- for saksbehandlingen. Faktura med innbetalingsblankett ettersendes av Miljødirektoratet. Gebyret forfaller til betaling 30 dager etter fakturadato.

Et vedtak om gebyrsats kan påklages til Miljødirektoratet innen 3 uker etter at brevet er mottatt, jf. forurensningsforskriftens § 41-5. Eventuell klage bør begrunnes og skal sendes Fylkesmannen. Klagen gis ikke oppsettende virkning, og det fastsatte gebyret må derfor betales i samsvar med ovenstående. Hvis Miljødirektoratet imøtekommer klagen, vil det overskytende beløpet bli refundert.

Med hilsen

Ørnulf Haraldstad (e.f.)
miljøverndirektør

Ingunn Løvdal
ass. miljøverndirektør

Brevet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur.
Saksbehandler: Lisbeth Schnug, tf: 38 17 62 13

Kopi til:

Toralv Torsvik	Sømsveien 130	4638	KRISTIANSAND S
Ann Marit T. Viljoen	Østre Strandgate 60	4608	KRISTIANSAND S
Naturvernforbundet i Vest-Agder	Mariboës gate 8	0183	OSLO
Kristoffer Blom	Sømsveien 262	4638	KRISTIANSAND S
Kystverket Sørøst	Serviceboks 2	6025	ÅLESUND
Inger Lise T. Frivoll	Botterkjerr 5	4848	ARENDAL
Britt og Karl Gabrielsen	Sømsveien 196	4638	KRISTIANSAND S
Kristiansand kommune	Postboks 417 Lund	4604	KRISTIANSAND S
Fiskeridirektoratet Region Sør	Postboks 185 Sentrum	5804	BERGEN
Vest-Agder fylkeskommune	Postboks 517 Lund	4605	KRISTIANSAND S
Liv Heidi Torsvik	Sømsveien 122	4638	KRISTIANSAND S
Arnhild T. Egeland	Sømsveien 140	4638	KRISTIANSAND S
Norsk Maritimt Museum	Bygdøyenesveien 37	0286	OSLO
Korsvikfjorden Velforening	Strandåsen 27	4638	KRISTIANSAND S
Torgrim Rynestad	Holmboës gate 3	0357	OSLO
Kristiansand Havn KF	Postboks 114	4662	KRISTIANSAND S
Randesund Bydelsråd	Fuglevikkleiva 55	4637	KRISTIANSAND S
Jon Ivar og Gretha Johanne Stie	Sømsveien 180	4638	KRISTIANSAND S

Vedlegg

- 1 Høringsinnspill Stødden Randesund bydelsråd og Korsvikfjorden velforening
- 2 Høringsinnspill Stødden Randesund bydelsråd og Korsvikfjorden velforening VEDLEGG